

በኢትዮጵያ ትናንሽ ከተሞች የሚቆራረጥ የቧንቧ ውሃ አገልግሎትን ማሻሻል

መግቢያ

በኢትዮጵያ ከተሞች የቧንቧ ውሃን የማድረስ አቅም በ1992 ዓ.ም ከነበረበት 33% በ2013 ዓ.ም ወደ 75% እንደደረሰ መረጃዎች ቢጠቁምም አብዛኛው የውሃ አቅርቦት ሥርዓቱ በሳምንት ለጥቂት ሰዓታት ብቻ በተቆራረጠ ሁኔታ ለተጠቃሚው ማህበረሰብ በትክክል ይደርሳል (JMP 2021)። ለዚህ የውሃ አገልግሎት መቆራረጥ ከውሃ አቅርቦት ችግር፣ ከቧንቧ መስመሮች ዝርጋታና ጥራት ችግር ፣ ከኃይል አቅርቦት ማነስ፣ እና ከገንዘብና የተቋማት አቅም ጋር የተያያዙ በርካታ መንስኤዎች ይጠቀሳሉ። በትግራይ ክልል ውቅር ከተማ

ለረዥም ዓመታት በተካሄዱ የምርምር ሥራዎች እና በ REACH የውሃ ዋስትና የመረጃ ቋት ትንተናዎች መሠረት በኢትዮጵያ ትናንሽ ከተሞች በተደጋጋሚ የሚቆራረጡ የቧንቧ ውሃ ሥርዓቶችን በማሻሻል ለሁሉም የህብረተሰብ ክፍል የውሃ አገልግሎትን በተሻለ ሁኔታ ማቅረብ እንዲቻል ሦስት ምክራ-ሀሳቦች ቀርበዋል። በእነዚህ ምክራ ሀሳቦች መሠረት በአገር አቀፍ ደረጃ በተደጋጋሚ የሚቆራረጠውን የከተማ ውሃ አገልግሎት አስጣጥሎ አስተዳደርን ለማሻሻል ልዩ ትኩረት በመስጠት ለአድርጎብረት ለውጥ የማይበጠር ለገጠው ህዝብ የሚሆን የውሃ አገልግሎት በከተሞች ለማድረስ አዲስ የፖሊሲ አቅጣጫ መከተል ያስፈልጋል። እነዚህ ምክራ ሀሳቦች፡-

1. የውሃ አቅርቦት ጥቅም አገልግሎት አስጣጥሎ ላይ መቆራረጥ ካለ እና ውሃውን ለማቅረብና ለማስራጨት የወጣውን ወጭ መመለስ እንዲችል ወጭ ታሳቢ ያደረገ አዲስ የአስራር ዘዴ መቀየስ ይኖርበታል።
2. በትናንሽ ከተሞች የውሃ ፍጆታን ለመለካትና ውሃን በፍትሃዊነት ለማቅረብ በቤተሰብ ደረጃ በተለይም በሴቶች የውሃ አጠቃቀም ላይ መሰረት ትተድርጎቢ ስራ አገልግሎት አስጣጥሎ ላይ ለውጥ ያመጣል።
3. በሚቆራረጥ የቧንቧ ውሃ አገልግሎት አስጣጥ ላይ ለደሃ ቤተሰቦች በግል ወይም በጋራ የሚጠቀሙ ባቸው የውሃ ማጠራቀሚያዎችን በነፃ ወይም በድገት ማገዝ ተመስጠት የውሃ አገልግሎት አስጣጥን ፍትሃዊ ለማድረግ ይጠቅማሉ።

የጥናቱ ደረሰ

ኢትዮጵያ የምዕተ ዓመቱን የልማት ግቦች ላይ ለማሳካት ከታቀዱ ጉዳዮች አንዱ የተሻለ የውሃ አቅርቦት የማያገኙ ዜጎች ቁጥር በግማሽ ለመቀነስ ሲሆን የተያዘውን ዕቅድ በ2007 ዓ.ም አሳክታለች። ፡ ይኸውም በቧንቧ፣ ጉድጓድ፣ በምንጮች፣ በወንዞችና በታሽጎ የውሃ አቅርቦቶች ላይ መሻሻል ታይቷል። ከዚህ በመነሳት የዘላቂ የልማት ግቦች 6.1. መሠረት ከብክለት የፀዳ፣ አስተማማኝ በሆነ መልኩ የቧንቧ ውሃን ለማድረስና በአግባቡ ለማስተዳደር ትኩረት ተሰጥቶት እየተሰራበት ይገኛል። የኢትዮጵያ ብሔራዊ የውሃ ፖሊሲና ስትራቴጂ መሠረት «መንግስት ለአያንዳንዱ ዜጋ በቁና አስተማማኝ የመጠጥና የጎፅ ህጻን የሚሆን ጎፅ-ህ ውሃ በተመጣጠኝ ጥጋ በማቅረብ ማንኛውም ዜጋ ያለ ምንም ልዩነት ውሃን በፍትሃዊነት ማግኘት እንዲችል ውጤታማ እርምጃዎችን እየወሰደ ይገኛል»።

የቧንቧ ውሃ አገልግሎት በሚቆራረጥበት ጊዜ ዜጎች አማራጭ የውሃ ምንጮችን እንዲጠቀሙ ይገደዳሉ። እነዚህ አማራጭ የውሃ ምንጮች ደግሞ የውሃ ጥራታቸው ያልተፈተሽ ስለሚሆን ለጤና ስጋት የሚደርግ ብክለት ሊኖርባቸው ይችላል። ይህ ችግር በትናንሽ ከተሞች ላይ ከውሃ ዋስትና ጋር የሚያያዝነው። በኢትዮጵያ ትናንሽ ከተሞች ላይ የሚታየው የውሃ አቅርቦት መቆራረጥ ችግር የከተማ ውሃ አቅርቦት

ላይ ወጥነት የጎደለው ሥርጭት ጋር የሚያያዝ ሲሆን የውሃ ዋስትናን በከተሞች ለማረጋገጥ አዳጋች ያደርገዋል (Grasham et al., 2022)።

የጥናቱ ዘዴ

50ሺህ ዝቅርታ የሚኖር ባት የውቅርታ ከተማ የውሃ አቅርቦት በዝርዝር ለማጥናት የተመረጠች ሲሆን በከተማዋ በእያንዳንዱ ግለሰብ ግቢ ውስጥ የውሃ መስመር ተዘርግቶ ላቸዋል። 97% በሚሆኑ አባራቶችና አማራጮች ቤት ላይ የገባላቸው ቢሆንም እየጨመረ ከመጣው የሕዝብ ቁጥር ጋር ተያይዞ በከተማው የውሃ ሃብት ልማት ላይ

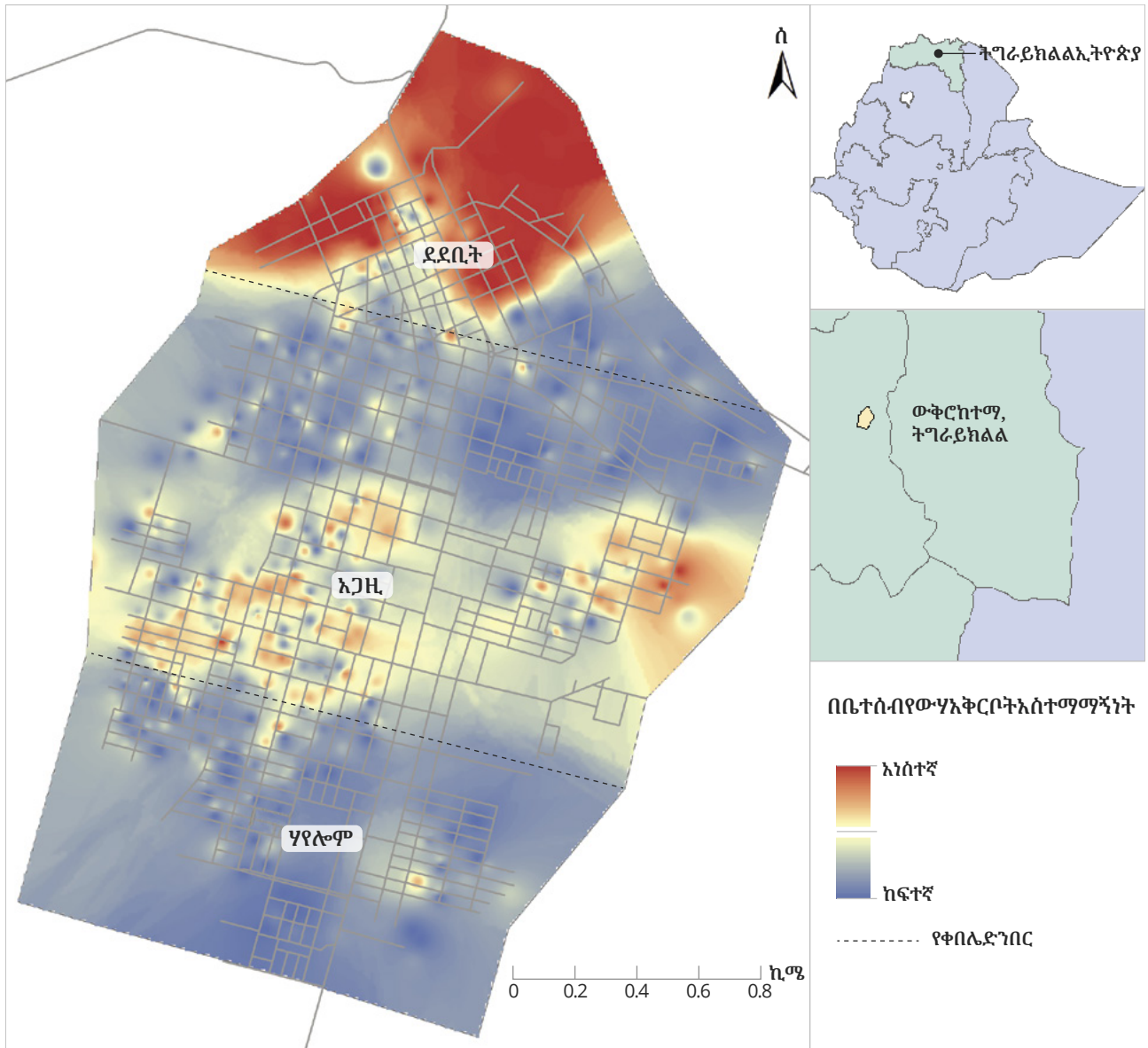
ጫና እያሳደረ መጥቷል። የከተማውን የውሃ አቅርቦት ለማሻሻል የውቅርታው ሃገራዊ ግሎብል ክብረት ከብሄራዊ ዋና ዋና (OneWASH) ፕሮግራም፣ ከዩኒቨርሲቲና ከአገልግሎት የውጭ፣ ኮሙኒኬሽንና ልማት ጽህፈት ቤት እንዲሁም ከትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት በተገኘው ጋር ነገሩን የሟላ ውሃ መስመር የማስፋፊያና የዕድሳት ሥራዎች እንዲሁም አዳዲስ የውሃ ጉድጓድ ቁፋሮዎች ተሰርተው በ2010 ዓ.ም ተመርቀዋል።

ይህ የፖሊሲ አቅጣጫ ከ2009 ዓ.ም እና በ2011 ዓ.ም መካከል በነበረው የዕድሳትና የማሻሻል ጊዜ የተፈጠረውን የውሃ አቅርቦት መቆራረጥ አስመልክቶ የተካሄዱ በርካታ ጥናቶች ላይ የተገኙ ግኝቶችን መሠረት ተደርጎ የቀረበ ነው።

የጥናቱ መረጃ የተሰበሰበው በተለያዩ መንገድ ሲሆን ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው።

1. 701 አባራቶችን እና አማራጮችን የተዘጋጀ መጠይቅ በማሰጠት፤
2. 120 ቤተሰቦች ለ10 ወር የየዕለቱን የውሃ ፍጆታቸውን እና ከውሃ ጋር ያላቸውን መረጃ እንዲመዘገቡ በማድረግና መዘገባቸውን በመጠቀም፤
3. ከጠላና መጠጥ ሥራ ጋር የተገናኙ 50 ሴቶችንና ሌሎች ሥራ ፈጣሪዎችን ቃለመጠይቅ በማድረግ፤

ምስል 1: የውቅርታ ከተማ ካርታ በሰሜን ምዕራብ ከተማ ደቡቅ በሌዛ ቅርንጫፍ የውሃ ተደራሽነት እና በሌሎች አካባቢዎች ደግሞ የተሻለ የውሃ ተደራሽነት ያሳያል

- 4. የ6993 ደንቦች ወርሃዊ የሂሳብ ደረሰኝ በመሰብሰብና በመተንተን፤ እና
- 5. የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ የጤናና የሥነ - ሕዝብ ክትትል ስርዓት (ኤችዲኤስኤስ) ክፍል ከሁሉም ቤተሰቦች የተሰበሰቡ መረጃዎች ይገኙበታል።

በርካታተከራዮችና በመጠጥና መሠል ሥራ ላይ የተሰማሩ ሴቶች በሚኖሩበት የደብዳቤ ቅጽ የውሃ ተደራሽነት የከፋ እንደሆነ የጥናቱ መረጃዎች ያሳያሉ። ከዚህም የሚገኘው ውሃ ከአቅርቦት እንደገና በቂ አይደለም፤ ጎፅ ህጻናትም አስተማማኝ አይደለም።

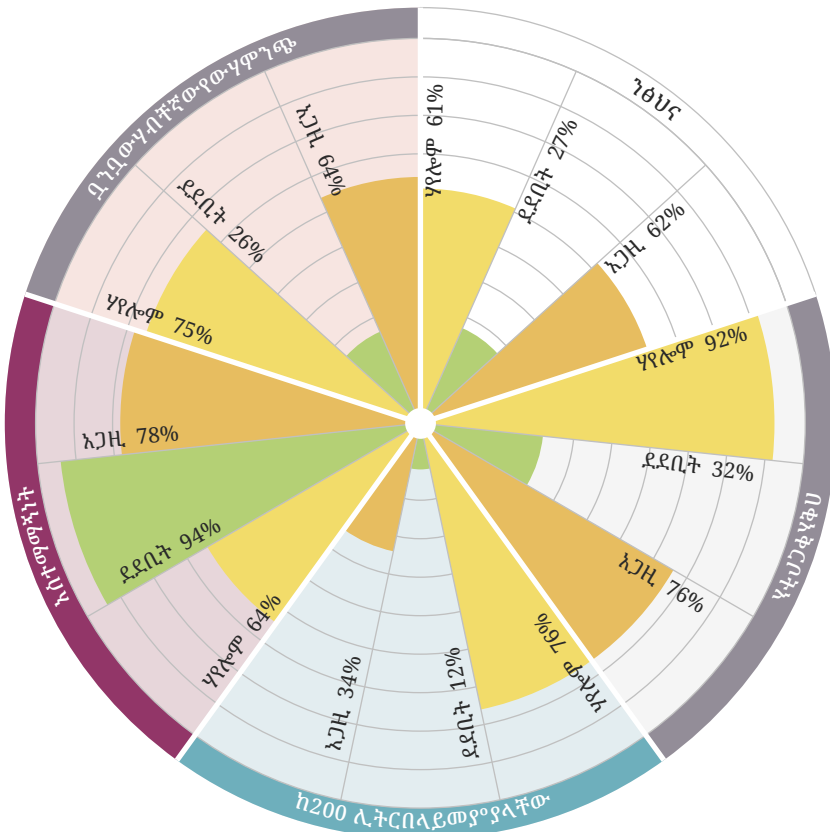
በዚህም የተነሳ የጎፅ ህጻናት ከአማራጭ የውሃ ምንጮች በብዛት እንዲጠቀሙ ይገደዳሉ (ምሳሌ 2)።

ማጠቃለያ

ምንም እንኳን በውቅር ከተማ የገንዘብ ውሃ ሁሉም ቤት ቢኖርም በቤተሰብ ደረጃ የውሃ ጥራትና አስተማማኝነት፣ ጥራት እና የዋጋ ተመጣጣኝነት በከተማው የተለያዩ ክፍሎች እና የህብረተሰብ ክፍሎች ውስጥ ይለያያል። ለዚህ ልዩነት ምክንያቶች መካከል ማህበራዊ ልዩነት፣ አስተዳደራዊ ችግሮች እና የውሃ ማጠራቀሚያ ዕቃዎች ልዩነት ይጠቀሳሉ። በውቅር ከተማ ከሚገኙ ሦስት ቀበሌዎችን መካከል በሰሜናዊው ክፍል ያለው ደደቢት ከሁለቱ በተለየ መልኩ የውሃ ችግር የሚሰተዋልበት ሲሆን በእንጻሩ ሌሎች ሁለት ቀበሌዎች ደግሞ የተሻለ ውሃ ያገኛሉ (በምሳሌ 1 ይመልከቱ)።

የውሃ አገልግሎት በሚቆራረጥበት ጊዜ የውሃ ማጠራቀሚያዎች የውሃ አቅርቦትን ለማሻሻል ቁልፍ ሚና ይጫወታሉ። የራሳቸው የውሃ ማጠራቀሚያ ተክሮች ያላቸው ቤተሰቦች ከሌላቸው የተሻለ የውሃ አቅርቦት አላቸው። ውሃን በፈለጉ ጊዜ ለማግኘት የሚያስችሉትን የውሃ ማጠራቀሚያ ዕቃዎችን ማግኘት ያልቻሉ የጎፅ ህጻናት ገፈት ቀማሽ ሆነዋል። የውሃ ማጠራቀሚያ አቅማቸውን በአማካይ ሲታይ በደደቢት ቀበሌ 28 ሊትር ሲሆን በሌሎች ደግሞ እስከ 150 ሊትር ድረስ ያጠራቅማሉ። ከ200 ሊትር በላይ የውሃ ማጠራቀሚያ ያላቸው ቤተሰቦች የውሃ መቆራረጥ ችግር ገንዘብ ተጠቅሟል።

ምሳሌ 2: በውቅር ከተማ በሚገኙ ሶስት የከተማ ቀበሌዎች የውሃ ተደራሽነት ማሳያዎች ደደቢት አስተማማኝ የገንዘብ አቅርቦት ቢኖረውም በሌሎች ጠቋሚዎች ደካማ መሆኑን ያሳያል።

አመልካች	ትርጉም
ገንዘብ ውሃ ተደራሽነት	ባለፉት ሁለት ዓመታት ለ ቤተሰብ ከገንዘብ ውጭ ሌላ የውሃ ምንጭ አልተጠቀሙም
ጎፅ ህጻናት	ውሃው ለመጠጥ አስተማማኝ መሆኑን በሰዎች ዘንድ ሲታይ
በቁአቅርቦት	ባለፉት ሁለት ዓመታት ከውሃ ጋር በተገናኘው ሥራዎች ላይ አላቋረጡም
ከ200 ሊትር በላይ መያዣያላቸው	በቤታቸው ከ200 ሊትር በላይ የውሃ ማጠራቀሚያ ዕቃዎች ተሰጥተዋል
አስተማማኝነት	ባለፉት ሁለት ዓመታት ውሃ በየቀኑ ከገንዘብ ተጠቅመዋል

ለውሃ አቅርቦት ኢ-ፍትሃዊነት ማህበረ-ኢኮኖሚያዊ ምክንያቶች

ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ እንቅስቃሴዎች ከውሃ አቅርቦቱ ጋር ተያይዞ የሚገኙትን ለውጥ ማረጋገጥ ይገባል። በውጭ ሀገራት ለውሃ አቅርቦት ለማረጋገጥ በርካታ ተከራይ ያሉ ጥያቄዎች እና አካባቢያዊ ጥያቄዎች ለውሃ አቅርቦት ለማረጋገጥ አስፈሪ ሊሆኑ ይችላሉ። በዚህ ሰነድ ውስጥ ለውሃ አቅርቦት ለማረጋገጥ ለሚያስፈልጉት ሁኔታዎች ላይ ያለውን ኢ-ፍትሃዊ አቅርቦት በማሻሻል ለውሃ አቅርቦት ለማረጋገጥ ተጋላጭ የሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎችን መጠቀም የሚያስችል ገልግሎት ለመዘርጋት ይረዳል።

በከተማ ኢኮኖሚ ላይ የሚደርሱ ችግሮች

የቧንቧ ውሃ ማግኘት ተጠቃሚዎች ለቧንቧ 6.5 ብር በሜትር ከብድር ለውሃ ከሌሎች አማራጮች ሲጠቀሙ ግን እስከ 120 ብር ድረስ ወጭ ይጠይቃቸዋል። ይህም ቢሆን ግን መጥፎ እንዳልሆነ ያምናሉ። ምንም እንኳን የውሃው ታሪፍ ተመጣጣኝ ቢሆንም የሚያስገኘው ገቢ የውሃውን መስመር ለመዘርጋትና ውሃውን ለማቅረብ የወጣውን ወጭ መመለስ የሚያስችል አይደለም። በቡና ማፍላት፣ በላ መሸጥና ሌሎች ማጠቃለያ ላይ የተሰማሩ ሴቶች የውሃ አቅርቦት ችግር ስላጋጠማቸው ሥራቸውን እንዲያቆሙ ወይም ውሃ ወደ ማይገራት ሥራዎች እንዲያዘነብሉ ያደረገ በመሆኑ ለኢኮኖሚያዊ ችግር እንዲጋለጡ አድርጓቸዋል።

Key references

Grasham, C.F., Hoque, S.F., Korzenevica, M., Fuente, D., Goyol, K., Verstraete, L., Mueze, K., Tsadik, M., Zeleke, G., and Charles, K.J. 2022. Equitable urban water security: Beyond connections on premises. *Environmental Research Infrastructure and Sustainability*, 2: 045011. doi: [10.1088/2634-4505/ac9c8d](https://doi.org/10.1088/2634-4505/ac9c8d)

JMP. 2021. [Progress on household drinking water, sanitation and hygiene 2000–2020: five years into the SDGs](#). Geneva: World Health Organization (WHO) and the United Nations Children’s Fund (UNICEF) Joint Monitoring Programme for Water Supply, Sanitation and Hygiene.

Korzenevica, M., Grasham, C.F., Johnson, Z., Gebreegzabher, A., Mebrahtu, S., Zerihun, Z. & Charles, K.J. 2022. Negotiating spaces of marginality and independence: On women entrepreneurs within Ethiopian urbanization and water precarity. *World Development*, 158: 105966. doi: [10.1016/j.worlddev.2022.105966](https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.105966)

Taye, M.T. and K.J. Charles. 2018. Hydro-climatological analysis for Wukro, and implications for water management. REACH Research Brief.

Zerihun, Z., Tafere, K. & Zegeye, L. 2020. Addressing women's needs in water access for economic use: The case of Wukro town, Ethiopia. *Waterlines*, 39: 102–115. doi: [10.3362/1756-3488.19-00015](https://doi.org/10.3362/1756-3488.19-00015)

Suggested citation:

Grasham, C.F., Hoque, S.F., Korzenevica, M., Fuente, D., Goyol, K., Verstraete, L., Mueze, K., Tsadik, M., Zeleke, G., and Charles, K.J. 2022. Improving management in piped water systems in small towns in Ethiopia. Research Brief: REACH research programme.

Supported by:

